

بازمکاشفه بادگیر در معماری ایران با تأکید بر بهینه‌سازی تهویه در ساختمان

شهرزاد غلامی^۱، نرگس دهقان^{۲*}

۱- گروه معماری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران

۲- گروه معماری، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران، Dehghan@par.iaun.ac.ir

چکیده

معماری و شهرسازی گذشته ایران دربرگیرنده اصولی است که در دل سنت‌ها نمود یافته و همواره با تکیه بر خلاقیت و خصایص پایدار، از جایگاه خاصی برخوردار بوده است. این معماری دارای ویژگی‌های زیبایی‌شناسانه بسیاری نیز بوده است. از طرفی دست‌یافتن به شرایط آسایش همواره از دغدغه‌های اصلی انسان بوده که در گذشته و در اقلیم کویری ایران، این مشکل با تیزهوشی مردم بومی و استفاده از مصالح بوم‌آورد با ابداع ساختاری نو به نام بادگیر مرتفع گردیده است. بادگیر از جمله افتخارات عناصر عملکردی معماری بومی ایران در زمینه تهویه می‌باشد که همواره در اقلیم‌های گرم این سرزمین کارایی داشته است. عدم توجه کافی به این عنصر مهم سبب گردیده تا از آن به عنوان یک عنصر عملکردی به‌روز استفاده نشده و فقط به جنبه نمادین و یا تزئینی بناهای تاریخی تبدیل گردد. هدف از نگارش این مقاله، بازشناسی گونه‌های متنوع بادگیر و اهمیت آن‌ها از منظر کارکردی و هویت نمادی می‌باشد که با استفاده از روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای و نیز بررسی منابع موجود تحقق یافته است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عملکرد بادگیرها به صورت سیستم سرمایش طبیعی به منظور تهویه، همواره جایگاه خاصی در معماری ایران داشته و به عنوان شاخص‌ترین نماد اقلیم گرم به‌شمار می‌رود.

واژه‌های کلیدی: معماری بومی، هویت، طراحی اقلیمی، تهویه، بادگیر

۱- مقدمه

برج‌های بادی از جمله عناصر ساختمانی هستند که به‌منظور استفاده از پتانسیل باد طراحی می‌شوند و به شکل مربع، مستطیل و یا مثلث هستند. این عناصر اغلب در داخل و یا خارج بام ساختمان تعبیه می‌شوند و یا به صورت ساختاری مجزا به ساختمان متصل می‌شوند. برخلاف دودکش‌ها، آن‌ها اغلب دارای بازشوهایی در چندین جهت می‌باشند. در مناطق خشک، برج بادی، یک سیستم سرمایش منفعل مهم است که از دوران باستان وجود داشته است. برج‌های بادی، بادهای تابستانی غالب را به منظور خنک کردن هوا و چرخش آن درون ساختمان، تحت کنترل درمی‌آورند. "بادگیر" یک نمونه اولیه از برج‌های بادی است که در ایران و سایر کشورهای خلیج‌فارس وجود دارد و می‌تواند هم جریان باد را کنترل نموده و هم به صورت همزمان، هوا را از ساختمان خارج کند [۱].

بادگیر یکی از عناصر معمارانه‌ای است که با رویکرد اقلیمی در معماری بومی مناطق گرم‌و‌خشک و گرم‌و‌مرطوب ایران احداث گردیده و به صورت کانالی عمودی در سیمای برخی شهرها خودنمایی می‌کند [۲]. این عنصر در ترکیب کلی معماری